

БРИТАНСЬКІ МОТИВИ У ТВОРЧОСТІ ОДЕСЬКОГО АРХІТЕКТОРА ГЕОРГІЯ ТОРІЧЕЛЛІ

Ю.О.Письмак

Уродженець швейцарського міста Лугано Георгій Торічеллі /1801-1843/, як і багато хто з італійців з цього міста близько 1820 р. здійснює переїзд до столиці Новоросії- Одеси. Бурхливо розвиваючись, наше місто охоче приймало здібних людей з усієї Європи. Олександр де-Рібас писав: "Швейцарська колонія в Одесі була багатолюдна. Вона була у постійному спілкуванні з швейцарцями, що переселилися під час правління Рішельє до містечка Шабо. Найкращі шабські вина виготовлялися швейцарцями..." (1) Творчість Г. Торічеллі тісно пов'язана з особою генерал-губернатора Новоросійського краю М.С. Воронцова.

Вивчення творчої спадщини цього видатного одеського зодчого переконує нас у тому, що він, італієць з Тессінського кантону Швейцарії, виконав багато своїх проєктів під впливом британської архітектури. Підтвердження цьому - гравюри, рисунки, живописні твори, які зберегли пейзажі Одеси першої половини та середини XIX сторіччя. Але найбільш переконливим підтвердженням цієї гіпотези є архітектурна графіка самого Г.Торічеллі, яка зберігається в фондах Одеського історико-краєзнавчого музею та Алушкинського державного палацово-паркового музею-заповідника. Ювелірна майстерність, філігранна проробленість та бездоганний смак, що відображені в аркушах проєктів Торічеллі, справляють незгладиме враження. В Алушкинському палаці-музеї зберігається 38 проєктів архітектора, більшість з яких виконана у 20-х роках XIX сторіччя на замовлення графа М.С.Воронцова. Так, у 1823-1824рр Г.Торічеллі виконав низку проєктів православних церков, в зовнішньому вигляді яких впізнається вплив англійської готики: домінуючі вхідні дзвіниці, зубчасті завершення, стрільчасті віконні прорізи, портали з тюдоровськими арками. У цьому зв'язку викликають інтерес нездійснені проєкти, церков для Ялти і Алушти 1823 року. В цих проєктах Торічеллі виявив глибоке розуміння художніх і конструктивних принципів середньовічної архітектури. Опубліковані на сторінках лондонського часопису "Gentleman's magazine" - за перше півріччя 1829 року перспективи готичних церков Англії багато в чому перекликаються з проєктами, які створив Торічеллі для Південного узбережжя Криму у 1823 - 1824 та у 1828 рр. У 1829 -1832 рр. за проєктами Торічеллі будуються церква св.Захарія та Єлизавети в Ак-Мечеті (маєток М.С. Воронцова неподалік від Євпаторії) і церква в Алушті. "Главное украшение Алушты,

повідомляв путівник Сосногорової і Караулова, - составляет красивая православная церковь с колокольной готической архитектуры. Церковь эта, во имя св. Федора Стратилата построена во время управления Новороссийским краем кн. М.С.Воронцова."

За проектами Г.Торічеллі були збудовані також: Церква св.Іоанна Златоуста в Ялті 1832 - 1837рр. (будував архітектор К.І.Ешліман), Преображенська церква в Мошнах. 1840р. (була збудована на кошти М.С.Воронцова); церква в маєтку Комстадіусів Фалеевка-Садове у Херсонській губернії.

В архітектурі цих храмів простежується трансформоване запозичення архітектурних засобів та форм, що раніше знайшли своє втілення у проекті палацу М.С. Воронцова для Алупки (архітектор Едуард Блор - 1787 (89(?)-1879). Синтез англійської готики та елементів арабської та індо-мусульманської архітектури досить екзотичний, якщо брати до уваги, що мова йде про православні церкви. Розглядаючи проект церкви св.Іоанна Златоуста для Ялти з численними декоративними деталями, що оздоблюють фасади, розумієш, що саме у цей період, ще у рамках романтизму, в архітектурі зароджувався еkleктизм. У цьому проекті дуже близькому до архітектури Преображенської церкви у Мошнах, Торічеллі менш лаконічний та стриманий, ніж Блор та Гунт, що його надихнули.

До романтичного напрямку в архітектурі можна віднести і ,як це не дивно на перший погляд, збудований за проектом Торічеллі тюремний замок у Кишиневі (1830—1840рр.) Архітектура кишиневського замку переключалася з архітектурою замків середньовічної Англії. Круглі могутні башні, зубчасті завершення стін, хрестоподібні вікна-бійниці відновлюють у пам'яті сторінки романів Вальтера Скотта.

Звертаючись до одеської спадщини Г.І.Торічеллі у контексті британського впливу в архітектурі перш за все згадується будівля Англійського клубу 1842.Нині -Музей морського флоту. Мистецтвознавець О.Т. Ушаков писав про цей будинок: "Відтворюючи дух Англії, Торічеллі надав клубу біло-блакитну гаму - кольор всесвітньо-відомого фарфору фірми Веджвуд, національної гордості англійців". Тут треба звернути увагу на те, що Джозайя Веджвуд (1730 – 1795) прославився виробництвом високоякісного фаянсу "кольору вершків" і так званого "яшмового товару", з рельєфним оздобленням. Найімовірніше, що О.Т.Ушаков мав на увазі вироби з "яшмової маси" світло-синього та сіро-зеленого кольорів, декоровані білим рельєфом. Проте вплив британського мистецтва у зовнішньому вигляді Англійського клубу помічено вірно. 1994року автору цієї статті пощастило побачити у фондах Алупкинського палацу-музею гуаш Карло Боссолі, на якій був зображений Англійський клуб в Одесі у своєму первісному вигляді (ще до незначної реконструкції та декорування архітектором Е.Б. Веєм). Ця гуаш підтверджує, що поєднання кольорів, відзначене О.Т.Ушаковим було первісним. Внаслідок "наукової" реставрації останніх років фасади колишнього Англійського клубу набули транспарантного кольору...

У статті "Торгові ряди старої Одеси" краєзнавець В.Чарнецький повідомляє, що творцем ансамблю старого базару "був один з талановитіших зодчих Одеси - Георгій Торічеллі..."В. Чарнецький пише: "Вершиною творчості цього архітектора...був ансамбль будівель Старого базару... Домінуюче положення в ансамблі займав розташований у середині площі.. двоповерховий корпус з галереєю по периметру та вежею з годинником у центрі ..." (4). Будівництво ансамблю було завершене у 1836 році. Вежа у центрі Старого базару обрушилася у 1958 році. Наведена В. Чарнецьким фотографія вежі на площі Старого базару дозволяє переконатися у тому, що цю споруду сміливо можна віднести до романтичного напрямку в архітектурі. Тут були застосовані формотворні прийоми, які були притаманні середньовічній архітектурі. Прямокутна в плані вежа завершувалася зубчастою вінчаючою частиною . Якщо розглядати цей втрачений пам'ятник у зв'язку із згаданими раніше проектами Г.І. Торічеллі, створеними під впливом середньовічної архітектури Британії, можна казати про британський стилістичний вплив в архітектурі ансамблю Старого базару в Одесі. На панорамах Одеси ХІХ сторіччя подібну вежу можна бачити і на території порту.

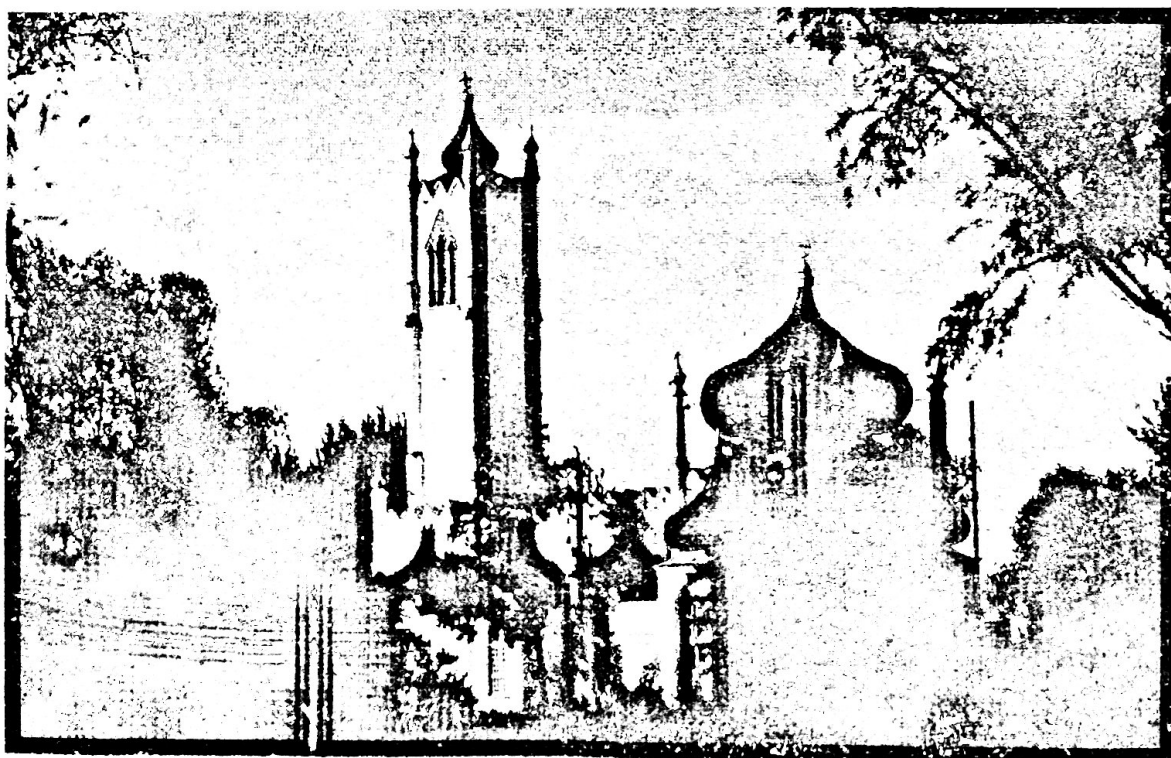
До недавньої реконструкції пам'ятником романтичної архітектури був і палац І.О. Вітта (нині - будинок ДСК ЧМП), збудований за проектом Г.Торічеллі та Ф.К.Боффо у 30-х роках ХІХ сторіччя. В його архітектурі також простежувався

британський стилістичний вплив. Багато було створено Георгієм Торічеллі в Одесі та за її межами. Нажаль, надто рано, у розквіті своєї творчої кар'єри, пішов з життя цей видатний архітектор. Багато з архітектурних творів митця не дійшли до теперішнього часу, деякі збереглися частково, деякі перебудовуються до невпізнанності у наш час. Збудована за проектом Торічеллі Михайлівська церква в Одесі була по-варварськи зруйнована...

Завершити статтю хочеться словами Олександра де Рібаса: "Багато ще, багато переді мною портретів. Вони воскрешають в мені наше славне і щасливе минуле, коли прибулі до Одеси "чужі" люди ставали рідними для нашого міста і працювали на нього з самовідданою любов'ю. Спадщина цих людей - в руках сучасного покоління. Нехай воно його береже."

a).

б).

Рис. 1.

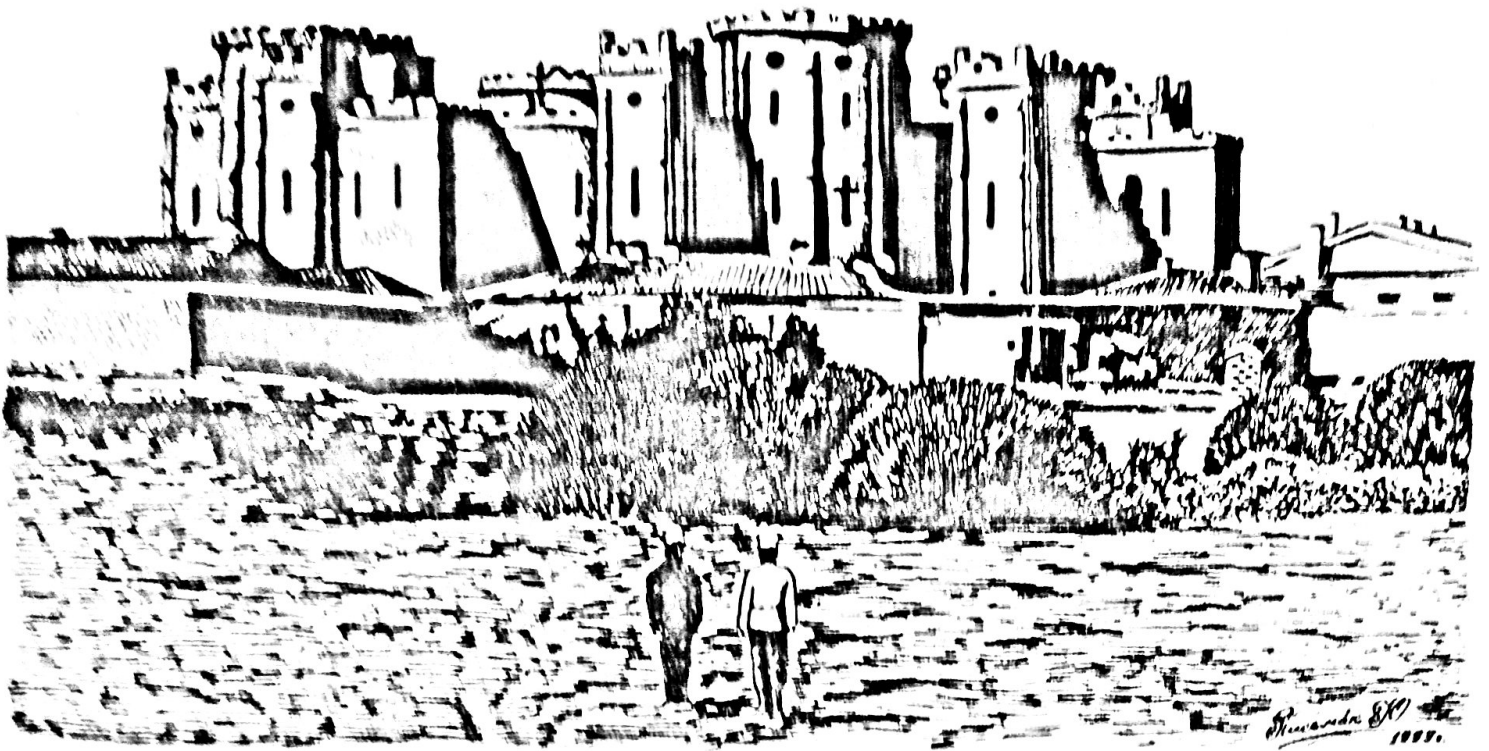

Рис. 2.

ИЛЛЮСТРАЦИИ:

- Рис. 1. Меморіал Францисканської церкви, 1840р. Архітектор Г.П. Торіанні.
 а - фасад б - лінійний план
- Рис. 2. Клявістер Турецької мечі, 1830 - 1840рр. Архітектор Г.П. Торіанні.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Clark, Kenneth. The Gothic Revival. An Essay in the History of Taste, Penguin Books, London, 1964.
2. Piatok Yuri. The influence of British artistic and aesthetic traditions upon the architecture of monuments in Odessa and Crimea. //Regional contact N 12, 1997 Journal for exchange of experience and ideas on regionalism and co-operation in Europe. Copenhagen, Denmark - Maribor, Slovenia/ pg. 283-287